

Psychospołeczne skutki pandemii COVID-19 w polskim społeczeństwie

Recenzja: Piotr Długosz, *Trauma pandemii COVID-19 w polskim społeczeństwie*, Warszawa: Wyd. CeDeWu 2021, s. 198, ISBN: 978-83-8102-512-6.

Monika Mucha

ORCID: 0000-0002-8525-0345

Uniwersytet Wrocławski*

Sytuacja mająca ostatnio miejsce na całym świecie z całą pewnością ma charakter bezprecedensowy. Od marca 2020 roku świat boryka się z wirusowym zagrożeniem w skali globalnej. Nie byłoby w tym nic dziwnego, gdyż na kartach historii zapisały się już różne inne zagrożenia wywołane wirusem, jednak ich zasięg był zdecydowanie słabszy. Dopiero wirus zwany SARS-CoV-2, wywołujący chorobę COVID-19, stał się globalną dżumą XXI wieku.

Pandemia koronawirusa przypomina kwintesencję społeczeństwa ryzyka. Ludzie stali się bezradni, samotni, stracili poczucie bezpieczeństwa, zachowania zdrowia, a nawet pozycji społecznej. Pandemia, poza skutkami zdrowotnymi, wywołała szereg konsekwencji społecznych i ekonomicznych, a pojawiające się nowe mutacje koronawirusa nasilają kryzys społeczny, wskazując na ogromną siłę rażenia pandemicznego doświadczenia (Jurewicz, Kwaśniewski, 2020, s. 292). Upadająca gospodarka pociąga na dno społeczeństwo. W największym stopniu kryzys pandemiczny dotknął klasę średnią. Ze względu na jej funkcje w społeczeństwie doznała ona szoku pod wpływem załamania zinternalizowanych norm kulturowych. Klasy średnie mają poczucie wolności, swobody, pewnego patrzenia w przyszłość, a pandemia nie tylko udzieliła lekcji pokory, ale wskazała, jak krucha jest

* Instytut Socjologii; mucha.monika.1987@o2.pl

ludzka egzystencja. Bankrutujący przedsiębiorcy, ludzie tracący miejsce zatrudnienia czy wreszcie zwiększona liczba depresji i samobójstw doprowadziły do postrzegania pandemii jako niezwykle niebezpiecznego zjawiska.

Specyfika pandemii COVID-19 oraz jej szerzące się konsekwencje są w ostatnim czasie istotnym elementem badań wielu dyscyplin naukowych. Badacze próbują dokładnie zrozumieć mechanizmy wywołujące traumę COVID-19 oraz zmiany nią wywołane. Na podkreślenie zasługuje fakt, że w dotychczasowym dorobku naukowym trudno odnaleźć publikacje analizujące położenie społeczeństwa w trakcie kryzysu zdrowotno-społecznego. Zdecydowana większość prac w tym obszarze oscyluje wokół kryzysu ekonomicznego i społecznego, dlatego ważną i unikatową rozprawą jest niewątpliwie książka Piotra Długosza *Trauma pandemii COVID-19 w polskim społeczeństwie*. Autor należy do grona młodych badaczy podejmujących problematykę przemian pokoleniowych, społecznych, traumy transformacji i traumy społeczno-kulturowej. Jego najnowsza książka idealnie wkomponowuje się w próbę usystematyzowania zjawiska pandemii w kontekście psychospołecznego funkcjonowania społeczeństwa. Przedstawiono w niej analizę tego zjawiska i jego wpływu na polskie społeczeństwo w oparciu o socjologiczne teorie traumy Piotra Sztompki. Autor stara się również znaleźć odpowiedź na pytania dotyczące tego, czym jest trauma pandemii, w jaki sposób ona powstaje oraz jak jest manifestowana w badanej zbiorowości.

Recenzowana publikacja składa się z dwóch części – teoretycznej oraz empirycznej, prezentującej eksploracyjne wyniki badań własnych. Pierwsza część obejmuje dwa rozdziały stanowiące kumulację najważniejszych aspektów teoretycznych traumy. Jest to wprowadzenie niezbędne dla zrozumienia całości publikacji. W pierwszym rozdziale autor z niezwykłą precyzją omawia zagadnienia dotyczące pandemii oraz rozważa potrzebę wyłonienia nowej subdyscypliny – socjologii pandemii. Dociekania badawcze dotyczące pandemicznego społeczeństwa oraz jego problemów można ulokować w obrębie socjologii problemów społecznych, jednak Piotr Długosz wskazuje, że pojawiające się kwestie nie tylko społeczne, ale zdrowotne, ekonomiczne i kulturowe nakazują wręcz umieszczenie zjawiska pandemii w osobnej dyscyplinie naukowej, wykorzystując wiedzę z różnych obszarów nauk społecznych.

Rozdział drugi z kolei został poświęcony traumie. Autor prezentuje jej znaczenie w dwóch perspektywach: inicjalnej i wtórnej oraz biologicznej i społecznej, wyjaśniając szczegółowo każdy jej rodzaj oraz wskazując na jej istotę, symptomy i mechanizmy je wywołujące. Rozważania teoretyczne, przeplatane licznymi przykładami, są niewątpliwym atutem książki, pozwalając czytelnikowi na dokładne przyswojenie i zrozumienie nowych pojęć.

Druga część książki ma charakter empiryczny. Wstępem do analizy wyników własnych jest rozdział metodologiczny. Badania przeprowadzone przez Piotra Długosza mają charakter eksploracyjny. Do tej pory na gruncie badań społecznych nie był analizowany fenomen pandemii pod kątem jego psychospołecznych skutków. Wyzwaniem był również fakt, że dokonywana diagnoza miała miejsce w trakcie trwania pandemii, co znacznie utrudniało opis wybranych procesów. Jednak zarówno w opinii autora książki, jak i zdaniem Piotra Sztompki, społeczeństwa nie należy postrzegać tylko w kontekście nieruchomego stanu, ale „jako proces; nie jako sztywny-quasi obiekt, ale jako ciągły niekończący się strumień zdarzeń. Niekończące się zmiany społeczne i wywołane pandemią konsekwencje psychospołeczne skłaniają jednak do refleksji” (Sztompka, 2005, s. 24).

Piotr Długosz stawia siedem kluczowych pytań badawczych, na które stara się odpowiedzieć w dalszej części swojej pracy. Analiza obejmuje (1) wyjaśnienie pojawienia się traumy inicjalnej, (2) oszacowanie społecznych kosztów pandemii COVID-19, (3) wskazanie czynników wpływających na kondycję psychospołeczną i (4) symptomów pandemii, (5) oszacowanie kierunku i poziomu dezintegracji społecznej, (6) podejmowane strategie radzenia sobie z traumą oraz (7) omówienie kwestii wyborów politycznych w czasie pandemii. Najważniejszym rezultatem tej części pracy jest jej odkrywczy charakter. Rzetelne opracowanie wyników przynosi nie tylko ogrom nowej wiedzy, ale także posiada wartość interdyscyplinarną, łącząc zagadnienia z zakresu psychologii i socjologii. Każdy analizowany aspekt poprzedzony jest solidną dawką wiedzy teoretycznej. Autor, próbując dokładnie zdiagnozować wybrane problemy, powołuje się także na liczne dane wtórne, dając czytelnikowi dowód swojej erudycji i rzetelnego obeznania w podejmowanym temacie. Przeprowadzone analizy wzbogacone są licznymi wykresami i tabelami, które przedstawiają najważniejsze dane pochodzące z badań własnych, oraz szczegółowymi wnioskami, podsumowującymi najistotniejsze wskaźniki i korelacje wynikłe z badań. Dzięki temu czytelnik jeszcze lepiej rozumie zmiany wywołane pierwszą fazą pandemii. Na pochwałę zasługuje również fakt, że pomimo tego, iż autor jest z wykształcenia socjologiem, to w dokładny i przejrzysty sposób opisuje wybrane kwestie psychologiczne kwarantanny, przytaczając kluczowe informacje z literatury przedmiotu. Zestawiane teorie i przytaczane aktualne dane wskazują czytelnikowi, że im dłuższy czas trwania pandemii i lockdownu, tym gorsza kondycja psychospołeczna społeczeństwa. Oczywiście, nie wszystkie uzyskane wyniki badań własnych mają negatywne konotacje. Wiele wniosków ma wymiar pozytywnie zaskakujący. Ludzie w obliczu traumy dzielą się na dwie grupy. Pierwsza zorientowana jest na usunięcie źródeł traumy i zabezpieczenie się przed kolejną falą zagrożenia. W przypadku dużej części badanych, pomimo trudności wynikających z kwarantanny i zamknięcia gospodarki, zaobserwować można zmotywowanie do zmiany oraz do skutecznego rozwiązywania problemów. Wsparcie społeczne jest

obecne w sieci, w różnych jednostkach i instytucjach. Z kolei druga grupa działa w zdecydowanie bardziej emocjonalny sposób, uciekając się do różnych środków obronnych, które tylko prowizorycznie uśmierzają ból doświadczanej traumy pandemii.

Prowadzone przez Piotra Długosza rozważania zostały podsumowane w zakończeniu. Na podstawie dokonanej metaanalizy badań podłużnych autor wskazuje na wiele istotnych kwestii, które wymagają dalszej analizy. Jakkolwiek cenne i ciekawe informacje, które wyłoniły się z badań, nie są jednak wystarczające do pełnego zrozumienia omawianego w książce zjawiska. Jak sam autor wskazuje, konieczne jest nie tylko kontynuowanie badań, ale również zastosowanie innych metod badawczych, które dostarczą dokładnych pomiarów.

Prezentowana książka Piotra Długosza to cenna i znacząca praca. Każdy rozdział poprzedzony jest wstępem, który wprowadza czytelnika w podejmowaną tematykę. Autor z niezwykłym szacunkiem traktuje swojego czytelnika, stopniowo wprowadzając go w wybrane zagadnienia. Lekturę recenzowanej książki rekomenduję nie tylko socjologom, psychologom, ale także przyszłym badaczom społecznym oraz zwykłym czytelnikom, którzy pragną posiadać niezwykle ważną wiedzę. Publikacja Piotra Długosza otwiera nowe spojrzenie na pojmowanie traumy społecznej. Przy czym sam autor wskazuje, że „jeszcze daleka droga prowadząca do poznania traumy wielkiej zarazy” (Długosz, 2021, s. 178). Pandemia COVID-19 wytrąciła społeczeństwo z jego naturalnego rytmu, wywołując szereg zmian. Lektura jest ciekawa, wciągająca, można ją przeczytać jednym tchem. Zawartą w książce wiedzę ocenić należy jako nie tylko istotną z naukowego punktu, ale także przydatną dla zwykłego czytelnika, który może znacznie lepiej zrozumieć swoje zachowanie w dobie pandemii. Dodatkowym walorem przeprowadzonych przez autora książki badań jest ujawnienie specyfiki polskiego społeczeństwa. Piotr Długosz określa je jako zamknięte, klasowe, o niskim poziomie mobilności, a o wykształceniu, pozycji zawodowej czy statusie społecznym jego zdaniem decyduje w znaczącym stopniu rodzina.

Recenzowana praca, pomimo obszernego zakresu, zawiera także pewne ograniczenia, wynikające ze specyfiki badań. Opierały się one na sondażu online, co mogło w jakimś stopniu wpłynąć na nadprezentację respondentów z wyższym statusem społecznym, gdyż – jak podkreśla autor – „głosy osób położonych na niższych szczeblach drabiny społecznej w ankiecie internetowej będą słabiej słyszalne lub w ogóle ich nie będzie” (Długosz, 2021, s. 180). Niemniej jednak prezentowana monografia zawiera aktualną wiedzę na temat psychospołecznych konsekwencji pandemii w polskim społeczeństwie, obnażając jego słabości i wskazując na ewentualny kierunek dalszych zmian. Uważam, że książka jest godna polecenia i powinna znaleźć się na liście lektur socjologów i psychologów jako pozycja obowiązkowa.

Bibliografia

- Długosz, P. (2021). *Trauma pandemii COVID-19 w polskim społeczeństwie*. Wyd. CeDeWu.
- Sztompka, P. (2005). *Socjologia zmian społecznych*. Wyd. Znak.
- Jucewicz, A., Kwaśniewski, T. (2020). *Niepewni*. Wyd. Agora.